

Uchwała z dnia 20 czerwca 2001 r., III CZP 34/01

Przewodniczący Sędzia SN Mirosława Wysocka (sprawozdawca)

Sędzia SN Tadeusz Domińczyk, Sędzia SA Jan Górowski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w K. przeciwko Danucie S. i Stanisławowi S. o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 20 czerwca 2001 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2001 r.

„Czy brak sądowej klauzuli wykonalności w stosunku do osoby wymienionej jako dłużnik w administracyjnym tytule wykonawczym stanowi przeszkodę do nadania przeciwko małżonkowi tej osoby klauzuli wykonalności w oparciu o art. 787 k.p.c. celem zabezpieczenia wierzytelności stwierdzonej tym tytułem, polegającego na wpisie hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej majątek wspólny dłużnika i jego małżonka?”

podjął uchwałę:

Wystawiony przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych administracyjny tytuł wykonawczy, który dla potrzeb wpisania hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot ustawowej wspólności majątkowej dłużnika i jego małżonka powinien być zaopatrzony w klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi, nie wymaga uprzedniego nadania sądowej klauzuli przeciwko dłużnikowi.

Uzasadnienie

Wierzyciel – Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w K. – zamierzający uzyskać wpis hipoteki przymusowej w księdze wieczystej nieruchomości

stanowiącej wspólność ustawową dłużnika i jego małżonka, wniósł o nadanie przeciwko małżonkowi dłużnika sądowej klauzuli wykonalności administracyjnemu tytułowi wykonawczemu wydanemu przeciwko dłużnikowi. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Podgórze w Krakowie postanowieniem z dnia 28 listopada 2000 r. oddalił wniosek jako przedwczesny, uznał bowiem, że administracyjny tytuł wykonawczy przeciwko dłużnikowi powinien być uprzednio zaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności.

Rozpoznając zażalenie wierzyciela na to postanowienie Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2001 r. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia, na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., przytoczone zagadnienie prawne. Sąd Okręgowy wyraził, odmienne od poglądu Sądu pierwszej instancji, stanowisko, że skoro administracyjny tytuł wykonawczy przeciwko dłużnikowi jest wystarczający dla dokonania wpisu hipoteki przymusowej przeciwko samemu dłużnikowi, to nie wymaga on zaopatrzenia w sądową klauzulę wykonalności w postępowaniu o uzyskanie takiej klauzuli przeciwko małżonkowi. Wątpliwości Sądu Okręgowego wynikają jedynie z treści art. 787 § 1 k.p.c., a ściśle – z użytego w nim zwrotu „także”, który mógłby wskazywać na potrzebę uprzedniego nadania klauzuli wykonalności przeciwko samemu dłużnikowi. Sąd Okręgowy powołał się ponadto na rozbieżności w tej kwestii, występujące w orzecznictwie sądów.

Rozstrzygając identycznie sformułowane zagadnienie prawne, przedstawione przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 1 marca 2001 r., Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 11 czerwca 2000 r., III CZP 17/01 (OSNC 2001, nr 12, poz. 172) stwierdził, że nadaniu tytułowi wykonawczemu – obejmującemu należne Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych składki – klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika celem ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków, nie stoi na przeszkodzie brak w tym tytule sądowej klauzuli wykonalności przeciwko dłużnikowi.

Sąd Najwyższy, w składzie rozstrzygającym zagadnienie prawne, podziela stanowisko wyrażone w powołanej uchwale i, uwzględniając argumenty zawarte w jej uzasadnieniu, w tym także dotyczące podstaw i charakteru tytułu wykonawczego obejmującego zaległe składki ubezpieczeniowe, zważył, co następuje:

Stosownie do art. 109 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 19, poz. 147 ze zm. – dalej "u.k.w.h."), wierzyciel,

którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym, określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, może na podstawie tego tytułu uzyskać hipotekę na wszystkich nieruchomościach dłużnika (hipoteka przymusowa). Na tle tego przepisu wystąpiły rozbieżności zarówno w doktrynie, jak i w judykaturze, odnośnie do tego, jakie tytuły wykonawcze stanowią podstawę wpisu hipoteki przymusowej na wskazanej podstawie. O ile rozbieżności w nauce prawa nadal występują, o tyle w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że tytułem wykonawczym w rozumieniu art. 109 ust. 1 u.k.w.h. jest zarówno sądowy, jak i administracyjny tytuł wykonawczy. Stanowisko to znalazło wyraz w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 1995 r., I CR 2/95 (nie publ.), w którym stwierdzono, że administracyjny tytuł wykonawczy może być podstawą wpisu hipoteki przymusowej bez zaopatrywania go w sądową klauzulę wykonalności, oraz w uchwale z dnia 18 maja 1995 r., III CZP 63/95 (OSNC 1995, nr 10, poz. 142), w myśl której podstawą wpisu hipoteki przymusowej może być także tytuł wykonawczy, wydany w postępowaniu administracyjnym, nie podlegający wykonaniu w drodze egzekucji sądowej. W uzasadnieniach obu orzeczeń Sąd Najwyższy wskazał, że skoro ustawodawca posłużył się ogólnym pojęciem tytułu wykonawczego w postępowaniu egzekucyjnym, to nie ograniczył on dyspozycji tego przepisu do tytułów pochodzących od sądów lub wykonalnych w trybie egzekucji sądowej; innymi słowy, że objął nim zarówno tytuły, o których mowa w kodeksie postępowania cywilnego, jak i tytuły wykonawcze administracyjne, wydawane na podstawie ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 36, poz. 161 ze zm. – dalej "u.p.e.a."). Ta ustawa, jako podstawy egzekucji, wymienia administracyjne tytuły wykonawcze (art. 26 i 27). Mieszczą się one w pojęciu „tytuły wykonawcze, określone w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym” (art. 109 u.k.w.h.), a więc stanowią samodzielną podstawę wpisu hipoteki przymusowej, bez potrzeby zaopatrywania ich w sądową klauzulę wykonalności.

Wobec tego, że wśród środków egzekucji administracyjnej należności pieniężnych nie jest przewidziana egzekucja z nieruchomości (art. 67 u.p.e.a.), ten sposób egzekucji może być przeprowadzony tylko „w trybie sądowym” przez komornika sądowego (art. 70 § 1 u.p.e.a.). Dla potrzeb takiej egzekucji administracyjny tytuł wykonawczy wystawiony przez wierzyciela powinien być zaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności (art. 70 § 1 zdanie drugie u.p.e.a.).

Przepis ten, wymagający nadania sądowej klauzuli wykonalności administracyjnemu tytułowi wykonawczemu dla celu prowadzenia egzekucji z nieruchomości, ma charakter wyjątkowy i stanowi argument na rzecz tezy, że tam, gdzie ustawa tego nie przewiduje, opatrywanie administracyjnego tytułu wykonawczego klauzulą wykonalności przeciwko dłużnikowi nie jest wymagane.

Z tego, co powiedziano, wynika, że wystawiony przez wierzyciela – Zakład Ubezpieczeń Społecznych, z zachowaniem wymogów określonych w art. 26 i 27 u.p.e.a., tytuł wykonawczy stanowi samodzielłą podstawę wystąpienia o dokonanie wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomościach dłużnika.

Taki stan rzeczy komplikuje się, gdy nieruchomość, której ma dotyczyć wniosek, jest przedmiotem majątkowej wspólności małżeńskiej. Gdy bowiem wierzyciel dysponuje tytułem egzekucyjnym wystawionym tylko przeciwko małżonkowi będącemu dłużnikiem, to chociaż może on żądać zaspokojenia z majątku wspólnego (art. 41 § 1 k.r.o.), realizacja tego uprawnienia w drodze egzekucji wymaga uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, na zasadach określonych w art. 787 k.p.c. W kwestii dopuszczalności egzekucji z nieruchomości objętej wspólnością ustawową na podstawie tytułu wykonawczego wydanego przeciwko małżonkowi-dłużnikowi, będącej przedmiotem niejednorodnych rozstrzygnięć, Sąd Najwyższy wypowiedział się w sposób stanowczy, wyznaczający kierunek późniejszego orzecznictwa, w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 20 września 1996 r., III CZP 60/96 (OSNC 1996, nr 11, poz. 140) stwierdzając, że tytuł wykonawczy przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim nie uprawnia do prowadzenia egzekucji z nieruchomości objętej wspólnością ustawową bez nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności także przeciwko małżonkowi tej osoby. Analogiczne stanowisko zajął Sąd Najwyższy odnośnie do ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomości dłużnika objętej wspólnością majątkową małżeńską, przyjmując – w uchwale z dnia 29 października 1996 r., III CZP 57/96 (OSNC 1997, nr 3, poz. 24) – że może ono nastąpić po nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności także przeciwko małżonkowi dłużnika, na podstawie art. 787 § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy zaakcentował, że z brzmienia art. 109 ust. 1 u.k.w.h. nie można wyprowadzić możliwości ustanowienia hipoteki przymusowej na przysługującym dłużnikowi prawie we współwłasności łącznej. Tak więc, zgodnie z ostatnio przyjmowanym przez Sąd Najwyższy stanowiskiem, które podziela także skład rozstrzygający zagadnienie prawne, wierzyciel – aby

skutecznie ubiegać się o wpis hipoteki przymusowej na nieruchomości wspólnej dłużnika i jego małżonka – powinien uzyskać klauzulę wykonalności także przeciwko małżonkowi dłużnika.

Właśnie zwrot „także”, który występuje w art. 787 § 1 k.p.c., wywołuje – zdaniem Sądów obu instancji – wątpliwości co do tego, czy wierzyciel dysponujący administracyjnym tytułem wykonawczym może domagać się nadania temu tytułowi bezpośrednio klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, czy też musi najpierw uzyskać nadanie temu tytułowi sądowej klauzuli wykonalności przeciwko samemu dłużnikowi. Można przypuszczać, że źródłem tej wątpliwości jest założenie, iż skoro sądowa klauzula wykonalności jest wymagana także przeciwko małżonkowi, to w pierwszej kolejności jest ona wymagana przeciwko dłużnikowi. Takie odczytywanie zwrotu „także”, użytego w art. 787 § 1 k.p.c., nie ma jednak żadnego uzasadnienia. Wyraz „także” oznacza tyle, co „dodatkowo”, i wynika z samego celu regulacji, która wprowadza – podyktowane ochroną małżonka dłużnika – wymaganie, aby z uwzględnieniem przesłanek określonych w przepisie, tytułowi obejmującemu tylko dłużnika nadać walor egzekucyjny także przeciwko jego małżonkowi. Nie oznacza to jednak, by sam tytuł wydany przeciwko dłużnikowi tracił swój walor „pierwotny”, czyli walor skuteczności wobec dłużnika. Jeżeli istnieje administracyjny tytuł wykonawczy, który bez konieczności opatrywania go sądową klauzulą wykonalności, stanowi podstawę wpisu hipoteki przymusowej, to nie traci on swej mocy w stosunku do dłużnika z tej przyczyny, że dla potrzeb wpisu dotyczącego nieruchomości stanowiącą przedmiot małżeńskiej wspólności majątkowej, musi być zaopatrzony w klauzulę przeciwko małżonkowi. W postępowaniu o nadanie klauzuli na podstawie art. 787 § 1 k.p.c. sąd nie bada prawidłowości istniejącego tytułu egzekucyjnego (wykonawczego tytułu administracyjnego) wydanego przeciw dłużnikowi, lecz poddaje ocenie jedynie okoliczności dotyczące podstaw i zakresu nadania mu wykonalności również („także”) przeciwko małżonkowi, nie będącemu dłużnikiem. Ta okoliczność przemawia dodatkowo przeciwko konstruowaniu wymogu zaopatrywania administracyjnego tytułu wykonawczego w sądową klauzulę wykonalności, chociaż rozstrzygające dla rozważanej kwestii znaczenie mają argumenty przedstawione wcześniej.

W konkluzji stwierdzić trzeba, że wystawiony przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych administracyjny tytuł wykonawczy, który dla potrzeb wpisania hipoteki

przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot ustawowej wspólności majątkowej dłużnika i jego małżonka winien być zaopatrzony w klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi, nie wymaga uprzedniego nadania sądowej klauzuli przeciwko dłużnikowi.

Uzasadniało to rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego jak w uchwale, podjętej stosownie do art. 390 § 1 k.p.c.